

MŰÉSZVILÁG

MŰÉSZETI ÉS KRITIKAI LAP

Szerkeszti és kiadja:

RUDNAI GYŐZŐ

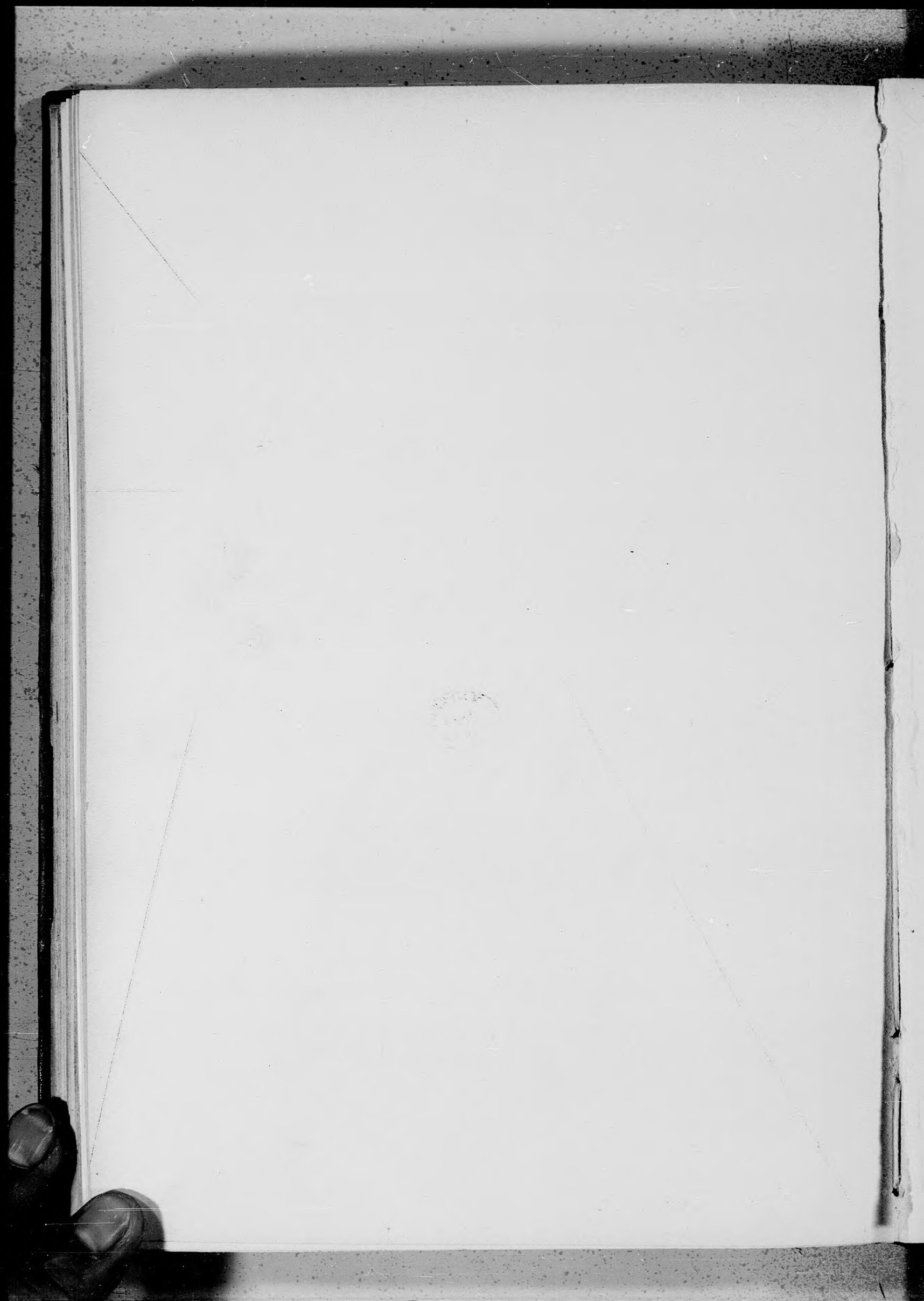

Szerkesztőség és kiadóhivatal: =
Budapest, Gyár-utca 42a.

1901 * MÁJUS

=====ÁRA 70 FILLÉR

HARMADIK ÉVFOLYAM

Magy. Kir. Államvasutak Téli Menetrendje.

Indulás Budapest k. pályaudvarról Délelőtt			Érkezés Budapest k. pályaudvarra. Délelőtt		
idő	a vonat neme	hová	idő	a vonat neme	honnan
6.20	v. v.	Nagy-Kanizsa	5.00	t. szsz.	Arad
6.50	gy. v.	Gy.-Fehérvár, N.-Szeben, Kolozsvár, Stanislau	5.20	v. v.	Ruttka, Berlin
6.50	sz. v.	Bécs, Grác	5.45	sz. v.	M.-Sziget
7.10	gy. v.	Kassa, Munkács	6.10	"	Brassó, Arad
7.15	"	Zágráb, Fiume, Róma	6.15	t. szsz.	Bicske
7.30	"	Ruttka, Berlin	6.35	sz. v.	Lemberg, Miskolc
7.35	sz. v.	Gödöllő	6.40	"	Bécs, Sopron
7.35	"	Belgrád, Bród	7.05	"	Belgrád, Bród
7.50	"	Kassa, Csorba	7.10	"	Brassó, Kolozsvár
8.00	"	Zágráb, Fiume, Pécs	7.25	"	Grác, Fehring
8.10	"	Arad, Brassó	7.30	"	Hatvan
8.30	"	Kolozsvár, Brassó	7.50	gy. v.	Bukarest, Brassó
8.50	gy. v.	Bécs, Grác	7.55	v. v.	Paks, Adony-Szabolcs
8.50	sz. v.	Munkács, M.-Sziget	8.15	sz. v.	Kassa, Csorba
9.15	"	M.-Sziget, Stanislau	8.20	"	Fiume, Zágráb, Eszék
9.35	"	Ruttka, Berlin	8.40	gy. v.	Fiume, Róma
			a) 8.45	sz. v.	Hatvan
			9.15	"	Szolnok
			9.20	"	Győr
			10.00	"	Szabadka
			10.05	"	Ruttka, Fülek
			10.15	"	Nagy-Kanizsa, Trieszt
Délután			Délután		
12.00	sz. v.	Kis-Kőrös	12.25	sz. v.	Hatvan
12.25	"	Bicske, N.-Kanizsa	12.50	gy. v.	Berlin, Ruttka
12.35	"	Hatvan	1.05	"	Konstantinápoly
1.45	gy. v.	Fehring, Grác	1.25	"	Gyékényes, Pécs
1.55	"	Kolozsvár, Arad, Sz.-Né- meti	1.30	"	Lemberg, Kassa
2.20	"	Bécs, Páris, London	1.45	"	London, Páris, Bécs
2.30	sz. v.	Bicske	1.50	"	Kolozsvár, Arad, Sz.- Németi
2.35	gy. v.	Kassa, Lemberg.	2.05	"	Grác, Fehring
2.40	"	Konstantinápoly	4.50	sz. v.	Bicske, N.-Kanizsa
2.45	sz. v.	Hatvan	5.35	"	Hatvan
2.55	"	Szolnok	6.05	"	Győr
3.00	gy. v.	Zágráb, Fiume, Róma	6.20	"	Brassó, Kolozsvár
3.20	v. v.	Adony-Szabolcs, Paks	6.40	"	Belgrád, Eszék
3.35	sz. v.	Szabadka	7.00	"	Berlin, Ruttka, Szerencs
3.45	gy. v.	Ruttka, Berlin	7.15	gy. v.	Bécs, Grác
4.30	sz. v.	Győr	7.20	sz. v.	Brassó, Arad
5.20	"	Ruttka, Berlin	8.00	"	Fiume, Zágráb, Pécs
5.45	"	Kolozsvár, Brassó	8.10	"	Stanislau, M.-Sziget
6.25	"	Hatvan	8.30	"	Munkács, M.-Sziget
7.05	"	M.-Sziget, Stanislau	8.35	gy. v.	Róma, Fiume, Zágráb
7.35	"	N.-Kanizsa, Trieszt	8.45	sz. v.	Kis-Kőrös
8.00	"	Kassa, Csorba	8.50	"	Kassa, Csorba
8.30	"	Zágráb, Fiume, Eszék	9.15	"	Bécs, Grác
8.55	"	Miskolc, Lemberg	9.20	gy. v.	Berlin, Ruttka
9.00	t. szsz.	Bicske	9.40	"	N.-Szeben, Gy.-Fehérvár, Kolozsvár, Stanislau
9.15	gy. v.	Kolozsvár, Bukarest	9.50	sz. v.	Trieszt, N.-Kanizsa
9.35	sz. v.	Gyékényes, Bród	10.00	gy. v.	Munkács, Kassa
9.55	"	Fehring, Grác			
10.00	"	Arad, Brassó			
10.20	"	Belgrád, Eszék, Bród			
10.45	sz. v.	Bécs, Sopron			
11.10	v. v.	Ruttka, Miskolc			
) Közlekedik október 31-ig.		
Indulás Buda-Császárfürdő kitérőről Délelőtt			Érkezés Buda-Császárfürdő kitérőbe Délelőtt		
6.14	sz. v.	Esztergom	7.17	v. v.	Dorog
			8.45	sz. v.	Esztergom
Délután			Délután		
12.30	sz. v.	Dorog	4.41	sz. v.	Esztergom
1.55	"	Pilis-Csaba	8.29	"	Pilis-Csaba
2.29	"	Esztergom	9.20	v. v.	Esztergom
6.30	sz. v.	Esztergom			

Megjelenik . . .
kettős füzetben
minden hó 10-én

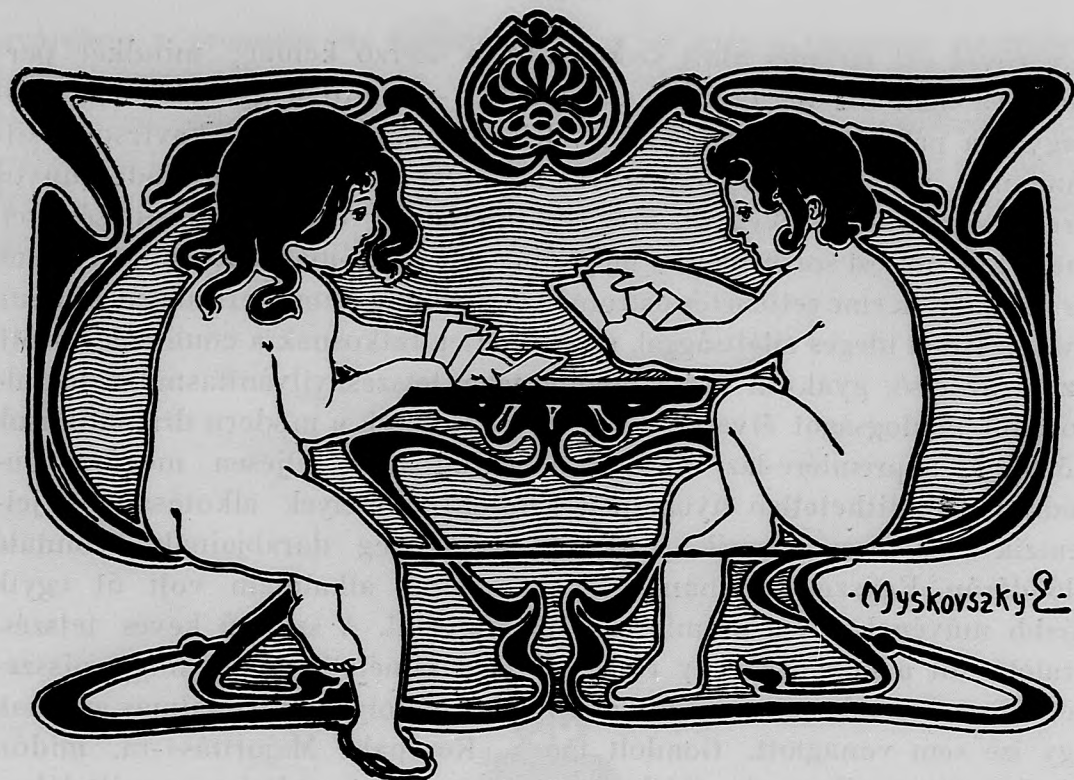
MŰVÉSZVILÁG

KRITIKAI ÉS MŰVÉSZETI LAP =

Előfizetési ár
Egy évre 8 kor.
Fél évre 4 „

Szerkesztő és kiadó RUDNAI GYŐZŐ, Budapest, Gyár-utca 42a. szám.

TARTALOM: 1. *Première-láz.* G. E. 2. *Schnitzler*
Artur. *Góth Ernő.* 3. *Budapesti színházak.* Rudnai
Győző. 4. *Stöhr káplár.* Langmann Fülöp.

PREMIERE-LÁZ.

Ha e szót halljuk, természetes, hogy csakis a színházra gondolunk. — Frakkos siralmas alakokat látunk, kik reszkető térdekkel kapaszkodnak valamelyik coulissába s remegve kell hallaniok, hogy miként lesznek szellemük legjobb gyümölcsei a profán, henye kalmárnépségnek odavetve s akiknek képmutató hajlongásokkal kell a csöcseléknek hálálkodni, ha ez kegyesen összeveri tenyereit . . . Igaz, hogy nincs halandó, aki oly alaposan s oly bensőségesen izleli iszonyait s gyönyöreit ama félelemmel, reménynyel, kétségbeeséssel, szégyennel, lemondással s bizsergő hiusággal telt állapotnak, melyet rövidesen premiére-láznak neveznek, mint a dramatikus. A festő képe egyeseknek tán tetszik, másoknak nem. Könyvek feltűnést kelthetnek, vagy észrevétlenül elporosodnak a polcon. De ha a kép a falon függ, ha a könyv elnyerte az őt megillető helyet a kortársi irodalomban, úgy mint maradandó mű existál, mint tartós kifejezése a művészi inspirációnak — bármint becsüljük is jövőendő nemzedékek.

Másként áll a dolog a dramatikusnál. Az első est sikerétől függ minden. Hírnév, dicsőség, arany és sok más. Ha azonban megbukik a darab, úgy egy csapással mindennek vége van; holnap már más mű próbáit hirdetik, s álmok és remények, hónapok, tán évek munkája . . . mind mind elsülyedt s tovaszállt helyrehozhatlanul. S mindkét eshetőség

egy rövid est tartama alatt szorongatja a szerző keblét; mindkét perspectiva délibábként táncol szemei előtt, — emitt a győzelemnek napragyogta pályája, melyen babérlevelek zizegnek, aranyos kavicsok csilámlanak, a keserű csalódás szürke alkonyata, melyből csufolódó gunyos arcok vigyorognak. Vegyük még tekintetbe az ezernyi kicsinységeket, melyektől az est sorsa függ, s megértjük, ha egyik-másik szerző az érzések és hangulatok eme rettenetes ostromának absolute nem meri magát kitenni, mások ismét ideges ziláltsággal, eszeveszetten futkosnak a coulissák között, aztán az első, gyakran egész jelentéktelen tetszésnyilvánításnál a legtulzottabb boldogságot élvezik. Csak egyet ismerek a modern dramatikuskok közül, ki a premiére-láz válságos pillanataiban is teljesen megőrzi öntudatos, rendithetetlen nyugalmát s fölényét, melyek alkotásait is jellemzik s ez Ibsen Henrik. Ritkán jelenik meg darabjainak bemutató előadásán. Egyszer azonban, évekkel ezelőtt alkalmam volt őt egyik újabb művének bécsi premiéréjén megfigyelni. A színmű kevés tetszést aratott, sőt a közönség egy része annyira kiméletlen volt, hogy pisszegett. Ibsen csendesen s mozdulatlanul ült páholyában. Hatalmas arcának egy ize sem vonaglott. Gondolt tán a »Kompakt Majoritás«-ra, midőn az első pisszegőhangok fülébe jutottak? Távol voltak-e egyáltalában gondolatai, avagy csak elég jó színész volt, hogy elnyomja a legkisebb felindulást is?

De azért korántse higyjük, hogy a premiére-láz csak a világot jelentő deszkákra szoritkozik. Feltalálók és kutatók éppugy megizlelik fájdalmaikat és örömeiket. A gymnasiumból tudjuk még, hogy miként áldozott Pythagoras egy Hekatombát, midőn hirneves tantételét megállapította; vajjon mit érezhetett egy Keppler, mit egy Newton, midőn felderítették a planetaris mozgópályák örök törvényeit s megismerték a nehézségi törvényt!?

Kirchhof hirneves phisikus egy ünnepi lakoma alkalmával Heidelbergben ragyogó szemekkel ecsetelte azt a pillanatot, midőn Bunsennel együtt a Spektral analysis titkára rájöttek. »Jó ideig ott ültem — így mondá el — mintegy összezuzva a megnyilatkozás sulyától, mely agyamon átvillant. Ekkor felugrottam, s könnytelt szemekkel hevesen átkaroltam Bunsen barátomat. Mindketten neveltünk, táncoltunk, ujongtunk, mintha ittasak lettünk volna. Gyönyörtelt percek teltek el, melyeket nem lehet szavakba foglalni s bizonyára ez volt életem legboldogabb órája«.

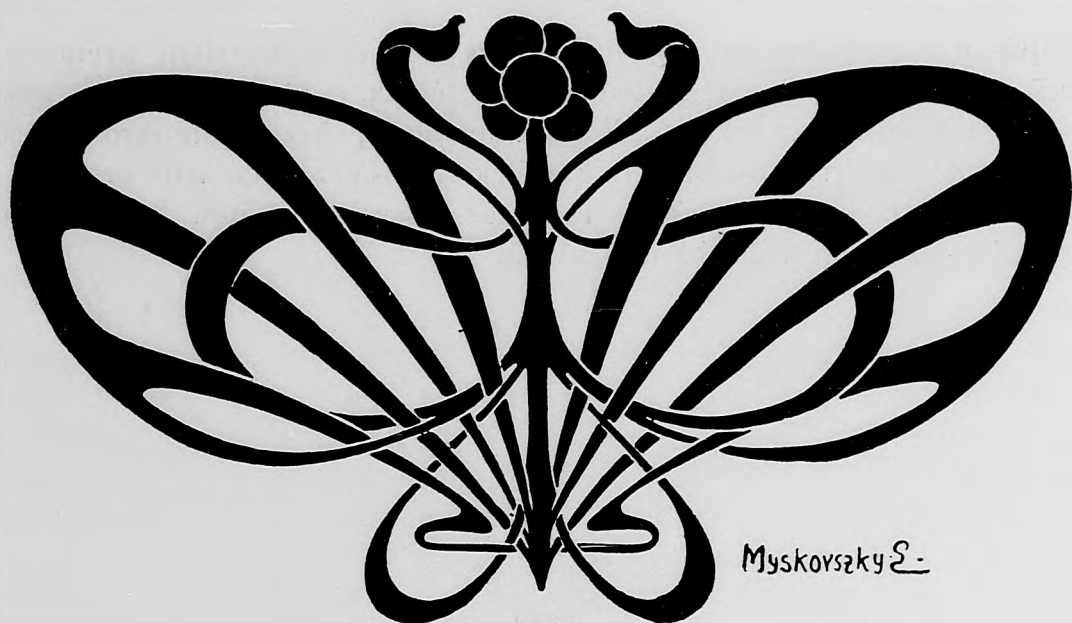
Semmi esetre sem kell azonban lángésznek, nem nagy költőnek vagy tudósnak lenni, hogy a premiére-lázt saját testünkön érezzük. Mindnyájan átéljük, persze félig öntudatlanul száz, sőt ezerszer, minden korban, minden hivatásban, minden időben.

A serdülő lány, ki illatos, fehér ruhában első izben lejt a táncot a bálterem parkettjén, a fiatal anya, ki először hallja elsőszülötte nevetését, a cadet, ki megkapja hadnagyi kinevezését — nem fut át mind-

nyájukon a premiére-láz aggodó kéje? S ha még a szerelem premiére-lázáról beszélnek! A zsenge leányelkek félénk, csodás remegéséről, ama csoda első sejtésekor! Első titkos pillanatokról, kézzorításokról s első csókokról! De erről inkább nem beszélek. Az első szerelem ama premiére-láza amugy is kissé a regényes rajongás rossz hírébe jött. Az első hűn premiére-lázát ma vonzóbbnak találják.

G. E.

SCHNITZLER ARTHUR.

Irta: Góth Ernő.

Semmiről sem ismerni meg jobban az igazi poetát, mint műveinek nőalakjairól. Így Schnitzlernél is, kiről utolsó évtizedbeli munkássága beigazolta, hogy igazi költő, a női személyeket látom az ő sokoldalú, különös talentuma legbecsesebb, legmaradandóbb, mindenesetre legvonzóbb megnyilatkozásának. Mert ezek megalkotásával olyasvalamit adott a német irodalomnak, a mi valójában régtől fogva meg volt, de a mit előtte soha senki annyira fel nem ismert, s bizonyára soha oly szeretettel nem tanulmányozott, olyan biztossággal nem rajzolt meg. Ez a külváros fiatal leánya, a nép szerető gyermeke, a német, s első sorban bécsi grisette. Mert bár ha kissé furának is tetszik, hogy Bécs sentimentalisan vidám gráciáit összehasonlítják a Montmartres szemtelenül kaczagó bachans-nőivel, emberi fiatalságuk mégis testvéreknek tünteti fel őket s Prévost abbé dianonját rokoni kötelék fűzi Schnitzler Christinájához. Azzal a szeretettel, a mely mögött az igazi modern gondolkodóban semmiféle előítélet nem szunnyad, mutatja be Schnitzler műveinek legnagyobb részében azokat a leányokat, a kik nyomorult életük szürke kódén keresztül bár csak futólag is gyönyörködnek a szerelmi mámor napsugarában, s a kiknek legfőbb bajuk az a melankolikus öntudatlanság, a melylyel naiv ösztöneiknek engedelmessé válnak. Egyszerűek, igénytelenek, bájosak, mindig szerelmesek, s a jelenhez félve ragaszkodók ezek; ő rájuk is illik az, mit Musset mond Mimiről: »Qui dit, ce qu'il ouit, qui donne, ce qu'il a, qui fait ce qu'il pent, n'est pas obligé à davantage«.

Első nagy színházi sikerét Schnitzler egy finoman átérzett színművel aratta, mely ezeknek a szerető leányoknak a tragédiáját vitte színpadra. A »Liebelei« volt ez, mely még most is a legjobb, speciálisan bécsi darab. Alapgondolata eme pompásan találó lokális színekkel megfestett jeleneteknek a szerelmesek világában uralkodó nagy igazságtalanság, a mely ezeket a tapasztalatlan és odaadó teremtésekét blazirt kedvesükkel szembeállítja.

Még szembeötlőbb Schnitzlernek igazságos megbotránkozása azon sivár filiszterlelkek felett, akik orrfintorgató megvetéssel nézik le ama szegény, semmiféle hazug conventióba nem takaródzó leányokat, — egy másik színművében, a »Märchen« címűben. A darab a színpad világában játszódik le, mint Schnitzlernek annyi más műve. Hisz életének java részét színész körökben töltötte, bár hosszú ideig mint gyakorló orvos működött. A darab hőse, Fedor hevesen tiltakozik az elbukott leányokról szóló felfogás ellen. Az ellen, hogy az asszonyt, aki mindig meg tudta őrizni a látszatot, tisztességesnek mondják, míg a leányt, ki egy ízben engedett a természet szózatának, vére hevesebb lüktetésének, tisztességtelennek tartják, beletaszítják egy örvénybe, mely őt örökre elnyeli. De megmutatja a darab azt is, hogy még ezen szerelemnél is erősebb Fedornak féltékenysége ama asszony multjára, akit rajongásig szeret, és végezetül be kell ismernie, hogy ő még maga sem tud felemelkedni saját magasabb világnézetének színvonalára.

Már ezen darabjában is komoly szociális témát érint Schnitzler, s a polgári moral és a meghajolni nem tudó conventió ellen irányuló daczos ellenkezése már itt mutatkozik. Két legközelebbi darabjában már teljes kifejlésében látjuk ezt a felfogást. Különben is Schnitzler lelkületében hol a poetikusan eltűnődőnek szubtilis érzése, hol pedig a társadalmi előítéleteket ostromozó éleseszü kritikusként logikája nyer tulsúlyt. A »Freiwild« és »Das Vermächtniss« című darabjában csak ez utóbbi szerepel. Az előbbi hevesen támadja a katonatisztek oktalan fennhéjzását, melylyel azon asszonyokkal szemben viselkednek, akik nem tartoznak az ugynevezett társasághoz, és egyuttal erős, de igazságos kifakadásokkal fordul annyira agyondicsért culturánknak legnagyobb szégyenfoltja, a párbaj ellen.

A másik darabban azt a sajátos, tarthatatlan helyzetet festi, a melybe egy fiatal nő kerül, akit hirtelen elhalt szerelmének utolsó kívánsága folytán ennek, a legelőkelőbb polgári körökhöz tartozó családjá befogad. Mélyen átérzett keserőséggel állítja pellengére Schnitzler, szükkeblüségét és hazug tettetését annak a jó társaságnak, mely egyre-másra hangoztatja a legszebb frázisokat szeretetről, kötelességről és kedélyről, alapjában véve azonban minden meggondolás nélkül feláldozza szívének legjobb sugalmait is az ugynevezett »uri modornak«.

Schnitzler mindezen darabjaiban, mint látjuk, a tendencia tolul

előtérbe. A maga nemében páratlanul álló könyvében az »Anatol«-ban azonban már mint a modernül átformálódott emberi lélek legfinomabb, legérzőbb felismerője és megfigyelője szerepel.

Művészetének alapzatát a futólagos nemi viszonyok képezik; az itt felmerülő problémák szinte szükségszerűen felkeltették benne az orvos és pszichológus kutató szellemét, s analizálásra ösztönözték. Így az »Anatol« nem egyéb mint ilyen lelki analysisek gyűjteménye két dialogizált történet formában. Természetesen itt is mindvégig a nők azok, akiknek legbensőbb érzését és gondolkozását, legrejtettebb, félig öntudatlan lelki emócióit finom ironiával fedi fel előttünk. Miután azonban Anatol, a mindig szerelmes Anatol a főszereplője mindezeknek a futólagos viszonyoknak, így az ő lelkébe is beletekintünk. Néhány lapon temérdek tapasztalatát tömöríti itt és senkinek sem sikerült még több szerencsével, mint éppen Schnitzlernek az ő »Anatol«-jában, a könnyüvérű Bécset minden bánatos humorával, mosolygó önironiájával, asszonyainak okosságával ecsetelni. Éppen ezért még hosszú időn át megmarad az »Anatol« a legjellemzőbb »bécsi« könyvnek és az ifju Németország egyik legkiválóbb produktumának.

A modern szerelmi élet problémáiba való behatolás Schnitzler két novellakötetében is nyilvánulásra jutott. »Sterben« című novellájában az orvos-lélekbuvár alaposágával rajzolja meg egy a biztos halálnak elibe néző ifjunak utolsó életévét. Oldala mellett hiven kitartó szerelmese társaságában éli le napjait, miközben egyre gyötrik a féltékenységnek legkinzőbb keservei, melyeket csak időről sikerül csillapítani érzéki élete utolsó fellobbanásainak és a folytonos reménységnek, hogy talán mégis felgyógyul. Befejezésül sajátkezűleg vet véget életének.

Schnitzler legmesteribb novellája »Die Frau des Weisen« címen összegyűjtött novellakötetjének utolsó darabja: »Die Todten schweigen«. Bámulatos az a finomság, melylyel itt a női szívet boncolja. Egy olyan női szívet, amelyről úgy tetszik, mintha belsejében csupán csak jószág foglalhatna helyet, s mégis csak alkalomra vár, hogy bemocskolja a durva egoizmus. Az asszony kirándul szeretőjével a szabadba. Utközben felborul kocsijuk s a fiatal ember bezuzott fővel holtan terül el a poros országuton. S az asszonyt elfogja a gyáva félelem, a compromitálástól tartva, vadul szalad a helyről; mégis amikor hazaér, nem tud uralkodni felindulásán s mindent bevall az urának.

Realizmusának ezen alkotásai után, nemsokára ismét felébred Schnitzlerben a szabadon csapongó fantáziának költője. Három egyfelvonásos jelzi ezen időszakot: »Paracelsus«, »Die Gefährtin«*) és »Der grüne Kakadu«. Utóbbi mindenesetre a legsajátosabb. Schnitzler

*) Magyarul megjelent Fridrik Imre fordításában a „Művészvilág“ múlt évfolyamában.

hajlama a futólagos és epizódszerű iránt itt világtörténeti háttérrel mutatkozik.

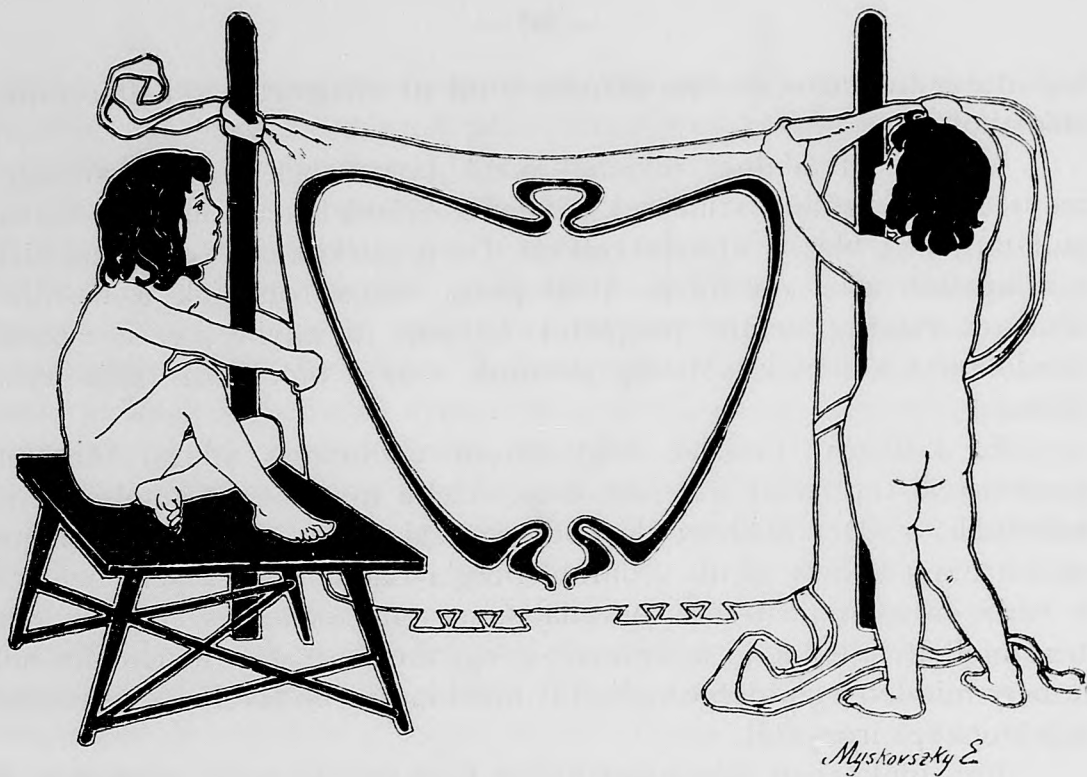
A nagy forradalom idejébe vezet bennünket. Egy közönséges csapszékben elzüllött színészek mindenféle rémjelenetek megjátszásával mulattatják a blazirt arisztokratákat. De a játékba belevegyül az élet, a színpadon igazi vér folyik, kívül pedig megostromolják a bastillet. Álom és valóság szinte maguktól folynak itt egybe s ez is vezérlő gondolata a költőnek. »Mindig játszunk, s az a bölcs, aki tudja ezt.« (Mottó.)

Ez a sikerült kísérlet, hogy elvont eszméinek világát történeti események keretében testesítse meg, érlelte meg benne utolsó színművének, a »Der Schleier der Beatrice« címűnek gondolatát. Bologna utolsó napjait tárja elének a darab. Borgia Caesar éppen készülődik a város megsemmisítésére. A renaissance eme színes és erőteljes háttere mellett fejlődik ki a dráma, — egy mozgalmas és hangulatos mű, a mely minden jelentősége mellett is mind messzebb távolodik Schnitzler tulajdonképi irányától.

Egy időközben megjelent másik könyvében, mely vetekedik az »Anatol« tökéletességével, ismét visszatér eredeti szárnyához, tehetségének tulajdonképeni mezejére. Ez a »Reigen« című dialog cyklus. Tulajdonkép olyasféle, mintha az »Anatol« kiegészítője volna. A mint »Anatol« az első közeledést, a szavak és érzelmek jelentőségteljes játékát, a szerelem első viharát rajzolja, úgy a »Reigen« a végső küzdelmet, a megtérést. A magvas humort, a szókimondó nyíltságot, a melylyel több sexualis jelenetet ír meg, csak a megfigyelések csodálatos hűsége és természetessége mulja felül. Ez a könyv, érthető okokból, nem került könyvárusi forgalomba és a szerző csak barátai között osztott szét néhány példányt.

Az elmondottakban Schnitzler műveinek csak a legjellegzetesebbjeit vázoltam és a finom érzésű olvasó legalább megközelítőleg bizonyára át fogja érezni a költő gondolatvilágát. Mindenesetre nehéz feladat, az ő változatos egyéniségét kellőképen megvilágítani. Van benne valami kritikai észszerűség, a nőknek rajongó kultusza, bánatos merengés, titokzatos halálsejtelem és még sok egyéb, a mi szavakkal talán ki sem fejezhető. A maga egészében azonban Schnitzler egyike a legnagyobbaknak, pedig még egyre nő.

BUDAPESTI SZINHÁZAK.

Rovatvezető: Rudnai Győző.

NEMZETI SZINHÁZ.

Farsang utója. Hartleben
katonatiszti tragédiája. . . .
Fordította: Beöthy László

Otto Erich Hartleben a kilencvenes évek elején kezdett fellünni apróbb novelleltejeivel. Első munkája *Die Serényi* irodalmi körökben élénk figyelmet keltett s rövid időközben megérte a második kiadást. *Angele* című vigjátéka ellenben nem tett hatást. *Hanna Jagert* már haladást mutat a dráma terén; itt *Hartleben* jobban bonyolítja a cselekvényt, élénkebbek a dialogok s ha kerek egységet nem is tud alkotni, mindenesetre közelebb férkőzik a színpad világához. 1898-ban jelent meg a könyvpiacra »*Die Geschichte vom abgerissenen Knopfe*« című hosszabb lélekzetű novellája, amelyben a vidéki katona-életet brilliáns színekben festette meg s amely munkája egyszerre országszerte ismertté tette írója nevét: sőt a külföld is tudomást szerzett *Hartleben* irodalmi működéséről. A kis munka rövidesen 8—9 kiadást ért meg s *Hartleben*, ki eddig nem ép a legkedvezőbb anyagi viszonyok között élt, egyszerre csak gond nélkül utazhatta be az ő szeretett *Németország*-ját; első sorban *München*-t, ahova nemcsak a tudomány ismerete vonzotta, hanem a nedvtől duzzadó bajor sör is; lévén *Hartleben* ennek a speciel német

italnak legvehemesebb támogatója. Az ilyen *müncheni* lerándulások aztán jó kedvre hangolták a derék *Hartleben*-t s ő ilyenkor nem is feledkezett meg egyéb kötelességéről; jó kedvvel hozzálátott az íráshoz s számtalan, hol sikerültebb, hol sikertelenebb irodalmi invázió után végre megírta »Rosenmontag« című tiszti tragédiáját, a mely egyszerre világhirre emelte. Eltekintve attól, hogy *Hartleben* darabjával a porosz fővárosban legalább 14 ezer márkát szerzett tantième-ek fejében, elérhette ez anyagi jóléttel azt is, hogy a pedáns, felette szigorú s művészetileg korrekt *Burg*-színház kinyitotta előtte azokat a kapukat, amelyeket annyian döngetnek sikertelenül. Darabját a bécsiek is elragadtatással fogadták, holott a teljesen poroszizú darab, telve helybeli vonatkozásokkal, idegen talajon csaknem lehetetlen. A bécsiek még csak beleélhették magukat — ám a magyarok előtt ez a levegő teljesen ismeretlen. A mi katonáink mások — mások a társadalmi szokásaink. Épen azért nem lehet és nem szabad azon megütköznünk, ha a mi publikumunk visszatúsította *Hartleben* tragédiáját. Különben is nálunk *Hartleben* egy egészen *homo novus*, akitől a mi publikumunk alig látott valamit, keveset olvasott. Hisz még saját, szűkebb hazájában is csak most érte el azt, hogy teljesen komolyan vegyék s a hivatalos faktorok is számoljanak vele. Eleintén csak amatőrnek vették, míg teljesen ki nem forrott s saját egyénisége teljesen ki nem domborodott. Hogy *Hartleben* fog még olyan darabot is írni, amely minden tekintetben kifogástalan lesz, az bizonyos; de valószínűnek látszik az is, hogy *Hartleben* soha nekünk való drámát nem fog nyújtani. Miért? Egyszerűen azért, mert tetőtől talpig a honi föld szülöttje, germán a lelke, a szive, a gondolkodása, magatartása és az írása. Szellemében annyira német, hogy eme impregnált jelleméből többé ki nem vetközhetik. Így tehát csak saját hazájának hozhat dicsőséget, saját hazájában. A külföld *Hartleben*t legfeljebb irodalmi essey-ekből fogja ismerni; műveit pedig csak a legkisebb körben fogják élvezhetni. Ami már most a »*Rosenmontag*«-ot, mint drámát illeti — ebben *Hartleben* még mindig adósunk marad. Nem a cselekvényfejlesztés, a drámai összeütközés az, a mi hiányzik a darabból. Ellenkezőleg, mind ez meg van benne, csak az a hiba, hogy hamis a rugója. A darab mozgatója olyan hiten alapul, amelynek szitáján a vak is átlát. Mikor a legszentebbről van szó, akkor egy rongyos kis írásnak az emberek vakon hisznek. Ez nem természetes, ez nem logikus. Ilyen fundamentumon az igazi épület sohase fog megállani s ha látszik is rajta valami vakolatféle ugy ezt csak a délibáb festette oda, amelynek eltűnésével eltűnik, az épület is. — Ámde a balul felfogott téma, valamint a darab színrehozása helyén való volt. *Hartleben* darabja a külföldön szenzációs sikert aratott s az igazgató, *Beöthy* helyesen cselekedett, mikor *Hartleben*t bemutatta a magyar publikumnak. Végre látunk a *Nemzeti Színház* élén olyan embert, aki tetőtől talpig modern s aki a modern drámairodalom

legkitartóbb istápolója. Jól teszi s dicséretére válik, ha felvonultatja első műintézetünk színpadán azokat az írókat, kik a mai irodalmat vezetik s kik előtt kalapot emel az egész világ. — A darabot a színészek jól játszották. Egy-két vontatottabb jelenettől eltekintve, egészen helyesen tudták magukat az idegen légkörbe beleélni. A rendezés kifogástalan volt. Meglátszott az egész bemutatón, hogy gondosan készültek rá, amit egy ilyen darab elvégre meg is érdemel.

VIGSZINHÁZ.

Német vendégszereplés.

Az bizonyos, hogy a *moderne* ma Németországban a legerősebbek. Nemcsak a színészet terén, de legerősebbek az összes művészetekben. Mikor 12 évvel ezelőtt *Hauptmann* legelső darabjával a »*Vor Sonnenaufgang*« című szociális drámájával fellépett, ki se gondolta volna, hogy az abban a darabban kifejezett irány lesz 10 év múlva az irodalom vezető iránya. És ime: ma már tisztán látjuk, hogy az *Ibsen*-nel kezdődő realizmus mily irányba tért el, mennyire más alakot öltött. Az emberi szenvedélyek az emberi szükségleteknek lettek alávetve. Mindenütt az irodalomban csak a fájó sebeket látjuk, annyira feketén, mintha örömök nem is léteznének. Pedig nagy hiba ez. Nagy hiba. Érzik ezt maguk az írók is. S ma már kiki igyekszik ebből a nyomasztó homályból kijutni a napfényre, a tiszta levegőbe. Ám mig odáig eljutnak — sokáig tart. Soká nem látják még meg a napvilágot. Legfeljebb egy-egy sugár éri őket utközben. És ez az egy sugár eltéved aztán műveikbe is. *Hauptmann* megírta a *Versunkene Glocke*-ját, *Sudermann: Die drei Reichenfedern*-jét. Ezekben a darabokban a rege összeolvad a réalizmussal. A két ellentétes irány egybekapcsolására két olyan szellem kellett, mint *Hauptmann* és *Sudermann* és olyan színészek, mint a berliniek, kik teljesen felfogták, átérezték, megértették a szerzők intencióit, ami hát most már nekik nem kerül nagy fáradságukba, miután éveken keresztül folyton ilyen darabokat játszanak s a társulatuk egyenesen ezekből a darabokból alkotja meg műsorát. A mai drámairodalom vezéremberei: *Ibsen*, *Hauptmann*, *Halbe*, *Hirschfeld* s a többiek rendre ott szerepelnek az ő repertoire-jukban. Most, hogy eljöttek hozzánk is, néhány napi vendégszereplésre, ezekből az írókból mutattak be egy-kettőt. Közülök *Hauptmann* két darabbal is szerepelt: *Fuhrmann Henschel* és *Die versunkene Glocke* című darabjával. Előbbiben *Kayser* és *Lehmann*, utóbbiban főképp *Hayms* kisasszony vált ki játékával. *Lehmann* bizonyára a mai színésznők között az első helyet foglalja el. Egyes jeleneteiben mintha a mi *Jászay*-inkat látnók. Tűz, szenvedély, alakító képesség, hangulat, biztosság, éleslátás, mindez harmonikusan vegyül benne. Olyan

talentum, a minőt egy évszázad is csak keveset szül. *Hayms* fiatalos temperamentumával, jóleső derűjével és életkedvével meg-megaranyoz egy-egy szerepet. Hangja meglepő modulatióra képes. Idővel a legelsők között lesz. A többiek is mind jó, derék színészek, kik sohasem igyekeznek arra, hogy egymást lerontsák. A fő az összjáték. Ebből az elvből nem engednek, még ha rákényszeríti is egy-egy hatalmas szerep egyikük-másikukat. Ha szól a taps — az mindegyiküknek szóljon, vagy senkinek. És ezt a publikumnál el is érték, amire csak kifogástalan művészek képesek.

MAGYAR SZINHÁZ.

Izomfiak. Énekes bohózat 3 felvonásban. Irta: **Zboray Aladár.**
Zenéjét szerző: **Zboray Ábris . .**

A Magyar színház úgy látszik konzekvens akar lenni. Késni, halasztani: ez marad az elve a jelenlegi részvénytársaságnak, amelynek néhány, absolute nem oda való tagja, minden áron hegemonálni akar a színház belső viszonyain is. Így történt meg aztán, hogy *Zboray Aladár* darabját csak most hozták színre a szezon vége felé, holott a szerző azt már a színházi évad elején nyújtotta be elfogadás végett s a direktor a darabot rögtön el is fogadta, s épen egy évig kellett várni a premierre a szegény testvéreknek. Nagy mulasztás ez! Mert eltekintve a darabtól, legyen az kiváló vagy középszerű, ha egyszer elfogadják, ne hevertessék addig, míg a darab teljesen megfakul s néhány aktuálitása már is a múlt hagyományaival hat. Ezzel elkedvtelenítik a szerzőt, ki a hosszas várakozásba utóvégre is beleun, s többet tollat se ragad, hogy valamikor egy másik darabot írjon, lehangolólag hat a színészekre is, akik az ilyen »hosszu« darabra nem készülnek a kellő szorgalommal s végül ártunk a szegény, hazai drámai irodalomnak, mely ilyen formán megesonkul. Mindezt természetesen az *Izomfiak*-ból kifolyólag mondtam, de nem értettem magára az *Izomfiak*-ra, amely darab korántsem akar számot tartani az irodalomra, valamint a zene sem kíván *Wagner* alkotásai árnyékában pihenni — de elég ügyes arra, hogy mellette 2 órán köröszül hol jól, hol középszerűen szórakozzunk. *Zboray* évek óta szorgalmas munkása napilapjainknak, amelyeknek hasábjain nem ritkán ötletes, fordulatos nevellái általános érdeklődést keltenek s bizonyosságot tesznek arról, hogy *Zboray*, ha nem is valami eredeti talentum, mindenesetre van olyan író, kinek írásaiban szórakozást kereshetünk. Az aktualitások iránt helyes érzéke van; meglátja a társadalomban a szokásoknak ferdeségeit, tulkapásait s azokat ügyes tollal amugy melegiben meg is szokta hányni-vetni, míg a rotációs gép szép, nyalka betűivel meg nem jelennek a nyilvánosság előtt. — Ezuttal *Zboray* nagyot gondolt s ötleteit, meg fentartott vicceit

egy szindarab belső keretébe helyezte el — olykor talán helytelenül — de mindenesetre csiklandósan, úgy, hogy a publikum a tömérdek szó-játék és vice mellett, teljesen megfeledkezett arról, hogy hát tulajdonképen a tuzásba vitt sport szenvedélyt akarta a szerző pellengére állítani. Hogy ez neki nem sikerült teljesen, első sorban annak tulajdonítható, hogy Zborayban még mindig több a vice, mint a thema; ami utóvégre még nem a legrosszabb tulajdonság, — A zene . . . No igen . . . a zenét Zboray Ábris *szerkesztette* — elég bravúrral. Az indulók élénkek, frissek; van bennük ötlet is, amely bár utánvétellel érkezett s a szerző a nagy árat nem bírta teljesen kifizetni — így hát csak csonkán kaptunk az édes melódiákból — de amit kaptunk, jó volt. — A színészek izomfiak voltak és megbirkóztak a darabbal. Hogy győztesek maradtak, az még nem bizonyít a darab — gyengesége mellett. Meg vagyok győződve, hogy ez a darab a vidéki reportoirenak érezhető támasza lesz, ha mindjárt nélkülözni fog is egy olyan interpretatort, mint amilyen *Sziklay*, ki az egész estén köröszül leleke volt a darabnak, s rendezője még az előadás alatt is. Ennyi izomerő — egy gyengébb darabot is diadalra segített volna.

Hegyi Aranka.

A mai színészvilágban csodaszámba megy egy olyan asszony, mint *Hegyi Aranka*, ez a bámulatosan fiatalodó művésznő, kinek a hosszú évek nem ártottak, sem testének, sem szellemének; mindkettőt isteni művészete, lelkesedése tartotta épségben. Aki hivatását olyan *szigoruan* veszi, olyan pedanteriával, hogy most, mikor érzi (pedig balul érzi), hogy művészete hanyatlani kezd, most is azon fáradozik, hogy megmaradjon a színi pályán — és iskolát nyit, — az megérdemli, hogy az egész sajtó hálatelten üdvözölje őt. Iskolája egyike a legjobbaknak. Rövid fennállása óta már is bebizonyította, hogy céljának teljesen megfelel; hisz legelső vizsgáján a növendékek olyan haladásról tettek tanuságot, amely a maga nemében csaknem páratlanul áll. Legközelebb az *Urániá-*ban fogják a növendékek tehetségüket bemutatni, amikor is az évváró vizsgát tartják a nagy közönség előtt. Meg vagyunk győződve, hogy a növendékekkel nemcsak *Hegyi* lesz megelégedve, de örömet talál bennük az egész fővárosi publikum is.

STÖHR KÁPLÁR

==== DRÁMA

3 FELVONÁSBAN

IRTA : LANGMANN FÜLÖP

FORDÍTOTTA : RUDNAI

GYŐZŐ ===== 1901

SZEMÉLYEK:

Özv. Stöhrné

Lukács

Anna } gyermekei.

Antal }

Lujza, nevelt leánya

Bausbart, egy paraszt

Schopf

Schopfné

Teréz, leányuk

Matz, rokkant (félíg vak) gyári munkás

Hieblinger Ferencz

Schuster

Kraus

Brinkmann

Welker

A kovács

A formakészítő

A gyári orvos

A vendéglős

Munkások

} munkások az üvegyárban

A cselekvény egy novemberi estén játszik egy morvaországi erdei faluban, egy üvegyár közelében.

MÁSODIK FELVONÁS.

(Sivár, a kellemetlenségig egyszerű külön szoba a falusi korecsmában, melyet a tehetősebb munkások keresnek fel. Balra, oldalt ajtó a csapszékbe. Jobbra, hátul ajtó a folyosóra és az utcára. Balra, hátul egy asztal, az ajtó közelében Kraus, Brinkman és Welker kártyáznak és sört isznak. Antal és Ferenc balra az előtérben. Jobbra elől az asztalnál Matz ül egy pohár pálinka mellett. Schuster s más munkások jönnek-mennek.)

ANTAL :

Gyötör bennünket. Valahányszor ott-hon vagyok, mindig hallanom kell, hogy te rossz szándékkal voltál hozzá. Elvégre is, mégis csak a nővérem, és az örökös lamentációt én ki nem állom.

FERENCZ :

Mit tegyek? Tanácsolj valamit.

ANTAL :

Én?

FERENCZ :

Mit tennél te ebben az esetben? Ha neked a Terézzel valami bajod lett volna s kilencven fillér napidíjad volna, s a lánynak mije se volna és mit se keresne... Elvennéd feleségül? — Látod, így áll nálam a dolog. Én se vehetem el.

ANTAL :

Négyszáz forint még se négyszáz szem lencse.

FERENCZ :

Kereset nélkül gyorsan a végére járunk a pénznek. Én szeretem az Annát s el is venném feleségül, de ha nem lehet, hát nem lehet.

ANTAL :

Olyas valamit hallottam, mintha rád disputálnának egyet, akinek pénze van.

FERENCZ :

Nem merem tagadni.

ANTAL :

Mondd ki nyíltan: az öregeid nem akarják; s ezért hoppon hagyod az Annát azzal a kis féreggel; s az anyád akaratát követed.

FERENCZ :

Csak a józanságot. Mondd meg a nővérednek, hogy szépen tisztelem, jó szívvel vagyok hozzá, mint mindig — de hát nem lehet — nem lehet — na! Verje ki az egészszet a fejéből.

ANTAL :

Szóval nem lehet.

FERENCZ :

A legjobb akarat mellett sem. Hogy ki vagyok, azt tudja mindenki. Jól tudják, hogy hűbele-balázs-módra nem teszek senkit boldogtalanná, ha csak a legvégső szükség rá nem kényszerít. Igen — ha ez nem volna és az nem volna — — —

ANTAL :

Mi például?

FERENCZ :

Ha az anyátok nem házasodna meg újra. Ha ez nem volna, az egészsznek más arcza volna: a házban lakhatnám. — De így —

ANTAL :

Na, majd megmondom.

FERENCZ :

Ne ezt az anyádról. — Azt mondd meg, a mit az elébb mondtam neked.

ANTAL :

Jó.

FERENCZ :

A legjobb akarat mellett se lehet. Annától békében akarok elválni, nehogy később keserűségek következzenek.

ANTAL :

Majd elintézem.

FERENCZ :

Mise volna bosszantóbb rám és rátok nézve, mint a bibelődések és a skandalum. Ugy se segítenénk vele a dolgon — de keserű volna. — Mész mindjárt?

ANTAL :

A gondnok úrnál dolgoznak az éjjel. Ferencz, hallgass rám: jó viszonyban vagy már az uj komáddal?

FERENCZ :

Jó viszonyban? Ismerjük egymást. És jó viszonyban vagyunk. Minek kérded?

ANTAL :

Mondok neked valamit, Ferencz. Kéz kezet mos: én zavarban vagyok. A Teréz vett magának néhány holmit és nekem vagy husz forintra volna szükségem. . . Nem kérhetnéd meg a komádat — részlettörlesztésre.

FERENCZ :

(habozva, Antalt oldalról nézve végig.)

Majd meglátom. Megteszem a magamét.

ANTAL :

De nyomban kell.

FERENCZ :

Holnap megkapod. De aztán tedd meg, amire felkértelek! Kezet rá!

ANTAL : *(kezébe csap, aztán el.)*

FERENCZ : *(a kártyázókhoz megy.)*

MATZ : *(utána kiált)*

Az alku meg volna hát.

BRINKMANN : *(élcesen)*

Mit akar?

KRAUS : *(nyersen, kiáltva)*

Mondtál valamit.

FERENCZ : *(elfordul)*

MATZ :

A Hieblinger Ferenczet gondolom. Kész az alku a Stöhr Annáért.

FERENCZ :

Mi közöd hozzá? A magad háza előtt söpörj.

MATZ :

Ott tiszta minden. De a te ajtód előtt raknak le majd minden piszkot, ha Annára rá mered hozni a szégyent, a gyalázatot.

KRAUS :

Hogy járhatja a száját.

FERENCZ :

Matz! Ha öreg is, vak is vagy, nem kell még azt gondolnod, hogy otromba beszédedet csak úgy lenyelik.

KRAUS :

Póru járhat egyszer.

MATZ :

Amit ti, bitangok, beszéltek, arra fitytyet hányok *(Iszik.)* Ti el tudnátok adni egy potom rézgarasért a lelketeket, az anyátokat és a feleségeket, ha a kocsmára szükibe van a pénz.

WELKER :

He! Ennek a fiúnak fáj a szive, hogy nem játszhatik velünk.

MATZ :

Itt ül a Brinkmann. Van-e kenyerük a te embereidnek?

BRINKMANN :

Kuglufuk van. Jó házi kuglufuk és jó kávéjuk. *(Nevetés.)*

MATZ :

És te Welker. Egy ép inget se huzatsz magadra.

WELKER : *(Matz felé dobja a kártyákat, azok széthányódnak.)*

Befogod a szádat, te vén — *(Szünet.)*

BRINKMANN :

A Welkernek igaza van. Ki fogja hallgatni ezt a beszédet?!

KRAUS : *(összeszedi a kártyát.)*

Játszunk tovább! Tovább! *(Schöpf jobbról, Lukács balról egyszerre belépnek.)*

LUKÁCS :

Szervusz, Matz, nem ösmersz meg?

MATZ :

Már hogy én ne ösmerjelek? Sok szerencsét.

LUKÁCS :

Rám férne.

MATZ :

Ülj le. Tudok mindent; egy jó adaggal még többet, mint te. Tudod Lukács, mondok neked valamit. Jó lesz, ha eltűnsz innen. Megértetted. El kell innen távoznod. Nyolc napig se fogod itt tartani.

LUKÁCS :

Na, na! Nem lesz még addig!

MATZ :

Emlékszel, mikor itt volt az az ember, a választás előtt, emlékszel arra, a mit mondott: a világon kétféle emberfaj van, mondta, az egyik az, amelyiknek van valamije, a másik az, a melyiknek semmije sincs.

LUKÁCS :

Igaz!

MATZ :

Rosszul van! — Rosszul van és nem igaz! — Azt mondom! — A világon két féle emberfaj van: az egyik emberfaj a tisztességes emberek, a másik emberfaj a bitangok.

LUKÁCS :

Lehetséges.

MATZ :

A bitangok többségben vannak s könnyen hihető, hogy megöli a jóra való osztályt. A jó emberek azonban összetartoznak, a bitangok pedig lepiszkozzák egymást. Azért szedd fel sátorfádat és rajta légy, hogy eltűnj innen; itt nincs számodra hely.

LUKÁCS :

Egy próbát már kiállottam.

MATZ :

Jön még több utána. Széles a világ, tanultál is valamit, forogni tudsz az emberek között, keresd meg másutt a kenyeredet

LUKÁCS :

Eltitkolták előlem, hogy atyám meghalt, eltitkolták! Létezik ennél rosszabb valami?

MATZ :

Órizkedj tőlük! Ne lépj közelükbe.

LUKÁCS :

Tudod, Matz, nem jut okosabb az eszembe: sok bajod van egyetlen lovaddal is, míg nyugodtan megy a kocsid előtt. A jóra kényszeríteni kell az embereket.

MATZ :

Nem hiszem, hogy lehetséges. Mindent kaphat az ember másoktól, vagy másokkal megcsináltathatja magának, amit akar, de az életét mindenki maga akarja

berendezni. Egyik se kényszerítheti a másikat se a jóra, se a rosszra.

LUKÁCS :

Szép volna, ha nem lehetne valakit a jóra kényszeríteni! Mire való a törvény, a katonaság, mire való a nevelés és rend? Kényszer! A saját javukra kell őket kényszeríteni. Majd megmutatom neked: hol kell a dolgot megfogni: Itt van mindjárt egy. *(Megfigyelte Ferenczet; abban a pillanatban, mikor ez távozni akar, Lukács megszólítja)*

LUKÁCS :

Ferencz!

FERENCZ :

(Ámulva visszatekint)

LUKÁCS : *(parancsoló hangon)*

Egy szóra! — Gyere ide!

FERENCZ :

Ah, a Lukács! Meg se ismertelek. Isten hozott! A kemencéhez sietek, a töltés mindjárt megkezdődik.

LUKÁCS : *(Ki a második megszólításkor felkelt, kényszerített jókedvűséggel)*

Várj egy pillanatig.

MATZ :

Sietős dolga van a Ferencznek.

LUKÁCS :

Hamar elvégezzük. Nincs sok elvégezni valónk.

FERENCZ :

Ha mondani valód van, jobb ha másorra halaszszuk. Itt?

LUKÁCS : *(egy pillantással.)*

Ezek mit se hallanak és a Matz ép kapóra jött. Másképp gondoltam a viszontlátást, Ferencz.

FERENCZ :

Tudod Lukács, hagyj ma békét nekem, nem megyek világgá; jól tudod, hol lakom; majd ott beszélgethetünk. Szervusz!

LUKÁCS : *(világosan.)*

Itt maradsz! *(Jobb kabátujját felgyűri s az alsó karján levő forradást mutatja.)*

Emlékszel mégerre? Erre a jelre? Neked is van egy. Már nem voltunk gyerekek mikor tej-barátok lettünk. — Hogyan híjják azt, a ki a barátjának a nővérét elrontja s aztán ülve hagyja? Az öregem meghalt, s te ahelyett, hogy helyettem

elvállaltad volna az örökösödést, az őrizetlen nyájólba törtél? Hogyan hívják az ilyen embert?

MATZ :

Az én időmbe: gazembernek hitták.

LUKÁCS :

Az már régen lehetett.

FERENCZ :

Én nem hagytam cserben a nővéredet.

LUKÁCS :

Csak kimaradtál! Ezt szigoruan kell megítélni.

FERENCZ :

Nem házasodhatom meg, mert nincs semmim. Keresetem kevés, napidijas vagyok. A fuváshoz ügyetlen vagyok! Miből éljek? Aztán a nővérednek sincs semmije.

LUKÁCS :

Mondok én neked valamit: én nőtelen ember vagyok; birom mind a két kezemet — (*Érthetően.*) Látod ezt a két kezét. — Én csak megélek valahogy. Az Antal, úgy hallottam, eleget keres, neki se kell jogot tartania a házból ráeső részére.

FERENCZ :

Neki abból a tartozásait kell törlesztenie.

LUKÁCS :

Ugy? Hát vannak adósságai? Nem baj! Ha mondom, hát olybá vedd, mintha megtörtént volna. — Aztán, Ferencz, Anna megkapja az egészet. Hát van-e annak a másik leánynak is egy olyan háza, a melyet 1200 forintra becsülnek?

FERENCZ :

A másikat hagyd a játékon kívül.

LUKÁCS :

Hol kapsz egyhamar egy leányt ennyi hozományyal? Nem akad köztük válogatni való.

FERENCZ :

No igen —

LUKÁCS :

Aztán, milyen az a lány, aki egy munkásemberhez megy, magad mondtad. Mi? — Milyennek kell lenni annak a nőnek, kinek Anna előtt mindig le kellene sütni a szemeit? Kifogásod van

Anna ellen? Tán rosszul viselkedett a nővérem?

FERENCZ :

Nem mondhatnám.

LUKÁCS :

Járt-e valaha másvalakivel, mint veled?

FERENCZ :

Az Anna mindig jóra való lány volt.

LUKÁCS :

A te gyermeked hát, vagy nem.

FERENCZ : (*félhalkan.*)

Az enyém.

LUKÁCS :

Hiszel benne?

FERENCZ :

Az én gyermekem.

LUKÁCS : (*szünet után.*)

És te elhagyhatnád a gyerekedet?!

FERENCZ :

Én mindig szerettem a nővéredet. Nem hagytam el. Csak azért nem jöttem, mert nem volt kilátás a házasságra. Ahogy akkor álltak a dolgok: lehetetlen volt, hogy elvegyem őt.

LUKÁCS :

Értelek. De most másképp áll a dolog. A ház a tiétek marad. Jól van?

FERENCZ : (*a neki kínált kézbe csapja a kezét.*)

Jól! Egy kő esett le a szivemről, Lukács.

LUKÁCS : (*megkapva.*)

Ne szólj! Minden el van felejtve. — Látod, nehezemre esett, hogy veled így beszéljek, de ilyen dolgokban megszűnik a barátság. És most megmondhatom neked: rossz vége lett volna.

FERENCZ :

Holnap eljövök hozzátok.

LUKÁCS : (*hirtelen.*)

Nem úgy! Rögtön eljössz.

FERENCZ :

Hamar csinálod ezt, Lukács!

LUKÁCS :

Még ma rendnek kell lenni. Jerünk, Matz, várj itt rám.

(*Lukács el Ferenczcel. — A játékosok Schopffal együtt megfigyelték a jelene-
tet; mindnyájan egyszerre felkelnek s az előtérbe jönnek.*)

WELKER :

Ördögös ficzkó.

BRINKMANN :

Egy csapásra készen volt vele.

KRAUS :

Még mindig a régi.

BRINKMANN :

Vele nem jó cseresznyét enni. Ferencz is pórult járt volna, ha rossz képet vág. (*Matzhoz.*) Vajjon még mindig veres-e, hisz ő is egy veres volt.

MATZ :

Hová gondolsz! Lukács nem olyan, mint ti vagytok, kik mindig ugyanazok maradtok: Most fekete. Jövőre fehér lesz, aztán újra veres, a változatosság okáért.

WELKER : (*gunyosan nevel.*)

BRINKMANN :

Látod: a Matz mindjárt a háztetőre mászik veled

KRAUS :

Ha tudnám, Matz, hogy nem fulladsz a vízbe, fürdőt készítenék neked.

WELKER :

Hagyd békibe. Még egyszer felakasztva találjuk valahol az erdőben.

SCHOPF :

Mondd csak Matz: mért nem hagyod te békében az embereket? Mindig izgatnod kell őket? Mi közöd neked ahhoz, hogy Krausz játszik-e; mivel járulsz neki hozzá?

MATZ :

Mert az otthonvalótokra gondolok. Te, Schopf, te vagy a főcinkos, a Lukácsról példát vehettek.

BRINKMANN :

A leckéztetésre már öregek vagyunk.

WELKER :

A veres katekizmust már betéve tudom.

SCHUSTER : (*hátról, a hol többed magával ült, előre jön.*)

Te! Olyan könnyen nem bánhatsz el azzal az emberrel. Az projektusokkal van ellátva.

BRINKMANN :

Jaj, jaj! Projektusai vannak. (*Schopfhoz.*) Nézd csak, még projektusa is van. Tudod mi az?

SCHOPF :

Projektus? Az az, ha valaki a víz előtt áll s elébb egy más valakit küld belé, hogy meggyőződjék arról, milyen mély a víz.

BRINKMANN :

Aha!

SCHUSTER :

Mindnyájatoknak gyárosoknak kéne lennetek.

BRINKMANN :

Ah, ez aztán okos!

SCHOPF :

Én pénztáros leszek.

BRINKMANN :

A pénztáros én vagyok. Te felügyelsz majd a lányokra.

SCHUSTER :

Egy egylet alakul majd.

SCHOPF :

Én észszel dolgozom.

SCHUSTER :

A száddal, azt jobban tudsz, Schopf. Az egész roppant egyszerű; a kik nem dolgoznak, jó állást nyernek, és azok akik értenek valamihez, azoknak dolgozniuk kell; így egyenlődik ki a különbség.

MATZ :

A jó tettet, azt eleinte kinevelték az emberek.

WELKER : (*gunyosan nevel.*)

BRINKMANN :

A Matznak van legalább belátása.

KRAUS :

Hogy lehet egy vaknak belátása? (*Bausbart és egy harmonikás belép.*)

SCHOPF :

Nézzétek, a Bausbart.

KRAUS :

A Bausbart fizel.

BRINKMANN :

Korcsmáros, egy gazót.

WELKER :

A smucig ember! Nyolc nap mulva lakodalomra készül s még bort se fizet.

SCHOPF :

Megházasodik?

WELKER :

Még nem tudod?

SCHOPF :

Nem hiszem. — Miért? Hallotta már valaki azt, hogy megházasodjon az, aki nem ért hozzá? Tudod-e, Bausbart, hogy kell megházasodni?

KRAUS :

Nézd csak! Ez itt meg akar házasodni s még ki se tanulta ezt a mesterséget.

BRINKMANN :

Szép képe lesz ennek a templomban. Mindenki művelt akar ma lenni, Bausbart.

WELKER :

Rendetlenséget fog okozni.

SCHOPF

Mindenki ki fogja nevetni.

BRINKMANN :

Tudod-e már, merre állj az oltárnál? Jobbra-e vagy balra? Mit felelsz majd a papnak, mikor letérdpelsz; mit fogsz elkezdni a Stöhr anyóval?

SCHOPF :

Meg kell előbb próbálni; különben még egy szerencsétlenség történik. Én vagyok a pap és te Brinkmann, te vagy a Stöhr anyó; keress egy kötényt. *(Brinkmann egy szögről levesz egy széles, mintázott kötényt és felkötö, előveszi veres zsebkendőjét és feje köré köti.)*

KRAUS :

Én vagyok a tanu. És a Matz. *(Mindenki előre jön és nézi a játékot.)*

SCHOPF :

A Matz a ministráns. No, nézzétek csak, nem-e hasonlít a Brinkmann a Stöhr anyóhoz? *(Brinkmann büszkén fel s alá jár. A harmonia egy áalt játszik.)*

SCHOPF : *(kezeit dörzsölve.)*

No most, Bauspart, fogd meg menyasszonyodnak a kezét.

BRINKMANN : *(pityergősen.)*

Szégelem magamat... Én még hajadon vagyok. *(Mind hangosan kacag s tapsol. Lukács fellép. A társaság zavarba jön s elszéled.)*

SCHOPF :

Kár, hogy nem voltál itt. Épen próbát tartottunk Bausbarttal az esketésre. A menyasszony azonban ellenkezett.

BRINKMANN : *(leveszi fejéről a zsebkendőjét)*
Szervusz, Lukács

LUKÁCS :

Te, Bausbart, ha az anyám még nem mondta meg neked, hát én mondom meg és jól az eszedbe vésd: a dologból nem lesz semmi; egy és mindenkorra.

SCHOPF :

Ugy hiába volt az egész munkánk.

LUKÁCS :

Eredj a plébánoshoz és mondd meg neki, hogy meggondoltad a dolgot. Hogy a másik fél is azt fogja mondani, arról nyugodt lehetsz.

SCHOPF

Szaladj Bausbart, mert különben a menyasszonyod újra meggondolja magát.

BAUSBART :

Én csak az ő kedvéért akartam; de jó, ha nem lehet, én se bánom.

KRAUS :

Mondd csak Lukács, nem verték ki a fejedből a katonaságnál a te bogaraidat?

WELKER

Mert hisz te is egy veres voltál?

LUKÁCS :

Veres voltam? — Azt hiszed, a szín a nadrággal változik?

ANTAL : *(fellép.)*

Isten hozott bátyám! Jól kezdted. Az anyád panaszkodott.

LUKÁCS :

Ugy? És talán nincs inyedre?

ANTAL :

Bizonyára nem.

LUKÁCS :

Majd beszélünk még egymással.

ANTAL :

Mentől előbb, annál jobb.

BRINKMANN : *(komolykodva.)*

Tudod mit hallottam, Lukács? A Schuster azt beszélte, hogy hát, mindnyájan meggazdagodhatnánk.

LUKÁCS :

Már hogy én mondtam neki? Nem igaz.

KRAUS :

Amit a Schuster mesélt, azon nem lehet eligazodni. Itt volna már az ideje, hogy végre ne dolgozzunk mindig má-

sok javára. (A többiek titokban nevetnek.)
Mondd el, mi volna a te projektusod.

SCHOPF :

Mi a te spekulációd?

MATZ :

Kár minden szóért, Lukács.

SCHUSTER : (azokat, a kik eddig nem vettek részt, felizgatta, s lassan előre jön.)

Mondd el csak, Stöhr, mond el mindenkinek ; igazán érdekes ! Figyeljete !

LUKÁCS :

Még utoljára azt hiszitek, hogy egyéb dolgom sincs, mint terveket kifőzni. A gondnok még rossz néven veheti, hogy kizsákmányolom. Koresmáros, sört ide !

SCHUSTER :

Na, beszélni lehet azért róla.

LUKÁCS :

Mivel egy dolgom jól sikerült, amint hát sohase gondoltam volna — nem bánom. Hát hallgassátok. (A koresmáros hoz egy pohár sört ; Lukács iszik. A távolabb levők figyelmesek lesznek ; a közelebbiek összéből tömörülnek.) Hallgasd csak, Schuster : Hiszed-e, hogy a községi téglatárgyban, a hegynél, lehet téglákat gyártani ?

SCHUSTER :

Jó téglákat gyártanak.

LUKÁCS :

Már mint olyanokat, amiket az üveggyárhoz használnak.

SCHUSTER :

Hiszen azokból a téglákból építették.

LUKÁCS :

Nézd csak, ha a megye engedne téglákat készíteni s egy telepet adna, hát mink is felállíthatnánk egy olyan négy-szögletes, magas tetejű bódét. Nem-e ? A megye mi vagyunk. Ki állította fel utoljára a kemencét.

EGY HANG :

A Brinkmann.

LUKÁCS :

Na Brinkmann, tudnál-e még egy olyan kemencét felépíteni ?

BRINKMANN :

Ha meg volna hozzá az anyagom, miért ne ? De tűzmentes tégláknak kellene lenni. De hát olyanokat lehet venni.

LUKÁCS :

Mondd csak Matz, mi van még a gyárban ?

MATZ :

A szárítókemence, a keverő-helyiség és a kemencék számára a forma-öntő rész.

LUKÁCS :

A keverő itt van ?

A KEVERŐ :

Itt. Az előbbi keverő legöregebb fia vagyok, s úgy értem a mesterségemet, hogy no ! színes-üveget is keverek.

LUKÁCS :

A forma-öntő is itt van ?

A FORMAÖNTŐ :

Itt.

(Teréz fellép, állva marad az ajtónál és hallgatódzik.)

LUKÁCS :

A fűtő.

BRINKMANN :

Itt áll.

LUKÁCS :

Van-e olyas valami a gyárban, a mit közülünk nem csinálna meg valaki. Hol a kovács.

A KOVÁCS :

Itt vagyok.

LUKÁCS : (felkel, jelentősen, szünet után.)

Dolgozzunk hát egyszer a saját számításunkra. Mindig másnak kell az üzletet megkötnie ? Egyszer csináljuk meg magunk. A községnek elég telepe van, széles erdeje van, amekkora csak kell. Építsünk egy gyárat, állítsunk fel egy kemencét s fujjunk lámpa-üveget. Az eladásért nem kell szomorkodnunk. Mindig találunk valakit, aki készpénzen átveszi mind s a kis összeget előlegezi. Gépekre nincs szükségünk ; a többit meg megcsináljuk magunk. Mindnyájan összeülünk s egy egyesületet alkotunk. A tagok a község s a község kölcsönöz magának annyit, amennyire szüksége van. Ne gondoljátok, hogy odabenn az emberek, a könyvek mellett, varázsolni tudnak ; rájuk az egyszeregy ép úgy értetődik, mint reánk és mi is tanultuk.

MATZ :

Fa kell!

A KOVÁCS :

Nem kell mindjárt hat ezer forintért, idővel be lehet szerezni többet.

LUKÁCS :

Emberek, barátok, ugy gondolom, ha ez sikerül, ha ezt keresztülvihetnénk — ez emberi élet volna : szorgalmasan magáért dolgozni, fáradtsággal valamit megkaparítani, a saját területén, a saját házában élni, más urat nem ösmerni, mint a községet; a gyermekeket tisztességes emberekké nevelni s nem remegni mindig a holnapért — az embernek feléled a szive . . . És ehhez nem kell más, mint az elhatározás és a bátorság. Nemszabad a dolgot olyan kivihetetlennek gondolni. Aki magán segít, azon segít az ég. Csak azt ne gondoljátok, hogy valakinek kevesebb dolga akadna, vagy nagyobb hetibére volna, mint most. *(Szünet. A munkások egymásra néznek s pillantásokat cserélnek.)*

BRINKMANN :

De hát, ha ép annyit kellene dolgozni, s nem volna belőlünk nagyobb hasznunk — *(vállat von.)*

A KOVÁCS :

Mi értelme van úgy az egésznek?

LUKÁCS :

De ember, hát nem elég az öröm, hogy magunknak dolgozhatunk? Csak a mának élsz; nincsenek gyermekeid, akiknek javukra szolgál majd a munkád? Ők is így küzködjének, mint te, egyik napról a másikra?

SCHUSTER :

Ki hagyatalak beszélni. Most rajtam a sor. Én jó munkás vagyok és abból élek, amit megkeresek magamnak és így van ez többedmagamnál is. Mi hasznunk van ebből nekünk, jó munkásoknak? A fizetés, amit élvezünk, nem adja meg az egylet. Részesség? Oh! ez még messze van! Az alatt meghaltunk és ki tudja, vajjon minden együtt véve annyi lesz-e, mint a jelenlegi fizetésem?

A KEVERŐ :

Azért dolgozzam, hogy néhány rest ember többet kapjon?

BAUSBART :

Mi parasztok, mit se adunk ingyen; ha az egylet akar tőlünk valamit, úgy meg kell fizetni érte, akár a gondnoknak. Egyéb semmi. Én nem tartok veletek.

SCHUSTER :

Most mehetek, ahova akarok s dolgozhatom széles e világon.

A KOVÁCS :

A község, a parasztok. Küzködjünk, hogy az ostoba parasztoknak több jusson?

SCHUSTER :

Akkor meg vagyunk kötve. A nyereség pedig a faszállítóké és a kereskedőké. A gyárban meg elvesztettük a jó munkát. Te az örökös tervező vagy.

(Az emberek meglapulnak.)

A FORMAÖNTŐ :

A ki nem tud semmit, az sohase jut valamire. *(Fejrázva el.)*

LUKÁCS :

De emberek, gondolkozzatok felette, ez ép olyan egyszerű, akár az üveggyártás.

A KEVERŐ :

Nagyon könnyűnek gondolod. *(Teréz el.)*

LUKÁCS :

Könnyű is, csak bátorság kell hozzá.

BRINKMANN :

S ha a gondnok meg fogja tudni?

MATZ :

Igaz! Igaz! Egy órába se telik s oda benn az irodában már mindent tudni fognak.

KRAUS :

No de tudd meg, Lukács, én átmegyek és elmondom neki ezt a bolondságot.

A KEVERŐ :

Azt hiszed, hogy azok nem vennék fel a konkurrenciát? Bolondok is volnának, ha nem!

(A munkások lassankint elszállingóznak.)

KRAUS :

Ilyen örült spekuláció sohase jutott az eszembe.

WELKER :

(Lukácshoz lép; ujjával a saját homlokára mutat.)

Stöhr, neked itt hiányzik valami.

BRINKMANN :

Sohase volt még ilyen jó multságunk. Igazába mondom : bolond vagy.

WELKER (m. f.)

Itt hiányzik!

SCHOPF :

Az én időmbe mást tanultak a katonaságnál. Okosabbnak hittelek volna.

KOVÁCS :

Bolond egy dolog, bolond.

(El — A többi munkás is eltűnt. A játékparti újra az asztalnál ül.)

MATZ :

Hallgass rám, Lukács! Amit mondtál, az igaz, jó és lehetséges, mondom, lehetséges. De — elébb a megfelelő embereket a dologhoz megkeríteni Láttad ezeket? Ilyenekkel nem lehet elkezdni semmit, mert hiányzik a komolyságuk és az erejük. Vedd el tőlük a gyermeküket, neveld fel őket és aztán ővelük — talán. Az emberek olyanok, amilyenek s neked olybá kell őket vened. Elébb át kell formálni a talajt, míg nő rajta valami.

LUKÁCS :

De sikerül, határozottan sikerül.

MATZ :

Nem ezekkel az emberekkel. Hisz látod, bolondnak tartanak. Ez még hagyján; de bizalmatlanok, azt hiszik, hogy te akarod a dologból a nyereséget.

LUKÁCS :

Én dolgozni akarok, mint bárki más.

MATZ :

Elhiszem.

(Schopf né fellép.)

SCHOPFNÉ :

(Schopf után kutat, ki az asztal alá bújt; majd Lukáchoz megy, mialatt fenyegetve a hátlér felé szól.)

Na, megálj csak, vén bolond te, majd még beszélek veled! — De Lukács, alig győztem várni, hogy lássalak. Erős letél és káplár, legalább úgy hallom. Az szép, hogy ilyen nagy becsületet hoztál ránk. Ki hitte volna ezt rólad? Háromig tudtál számolni, mikor a Terézhez jártál. Egy férfi már csak egy férfi; senki tudja, mi rejlik egy férfiben.

MATZ :

Ilyen hizelgő szót szivesen hall az ember egy tapasztalt asszonytól.

LUKÁCS :

Még nem jöhettem át hozzátok. Alig vagyok itt egy órája.

SCHOPFNÉ :

A lányok sok mindent mondtak rólad.

LUKÁCS :

A Teréznek szavamat adtam és meg is tartom.

SCHOPFNÉ : (meglepődik.)

— — Okos vagy? Na lám! Komolyan beszélsz? Igazán nevelsége!

SCHOPFNÉ :

Hát te igazán azt hitted, hogy a Teréz azt a gyerekjátékot komolyan veszi s rád vár majd olyan soká?

LUKÁCS :

Komolyan vettem s komolyan veszem.

SCHOPFNÉ :

Ugyan ne nevettesd ki magadat. Hová gondolsz? — Tudod, Lukács, hogy tűzérkáplár ilyesmit gondolhat, az már igazán multságos.

MATZ :

A Schopf Terézről.

SCHOPFNÉ :

Mi szegények vagyunk. A férjem, az a lump, ránk bizza magát és nem akar dolgozni. A Teréz pedig nem való a nehéz munkához; ő jobb lány; nem való a gyárba. Rád várt volna? . . . Miből éltünk volna addig? Mi?

LUKÁCS :

Férjhez ment.

SCHOPFNÉ :

Még csak az kellene!

LUKÁCS :

Ugy? — — Kivel él hát most? . . .

SCHOPFNÉ : (egyszerűen.)

Az öcséddel. Az Antal szépen keres, úgy hát megélünk valahogy.

LUKÁCS :

Ugy — —

SCHOPFNÉ : (könnyedén odavelve.)

Akarom mondani — mindennek vége — De hát mért? Hisz szeretett téged.

LUKÁCS :

. . . Igen . . . Igen . . .

SCHOPFNÉ :

De most vége — csak belátod.

LUKÁCS :

Ugy mondja meg, hogy beszélt velem —

SCHOPFNÉ :

Jó! És tisztelteti szépen, (*sajnálattal*)
Ki korán kel, kedvesem, az aranyat lel.
No! Nem is nyujtsz kezet?

LUKÁCS : (*egyszerűen.*)

Nem!

SCHOPFNÉ :

De büszke lettél!

MATZ :

SCHOPFNÉ : (*a játékasztalhoz megy.*)

Hol van, hol az a lump? — Schopf!
— Schopf!

KRAUS :

Nem láttam.

BRINKMANN :

Már elment. Nemrég távozott.

SCHOPFNÉ :

Mással járjátok a bolondját. Schopf,
gyere haza!

WELKER :

Ne zavarjon a játékban. Hisz nem
babra játszunk!

SCHOPFNÉ :

Mit törődöm azzal! — Schopf!

SCHOPF : (*rekedten kukorékol. Mindenki
odapillant és nevet.*)

SCHOPFNÉ :

No nézd, a vén számár! Gyere haza!
Mondok valamit. Ki innen, ha mondom.
(*Schopf kukorékol.*) Nem szégyeled ma-
gadat? Ugy viselkedsz, akár egy kis
gyerek. (*Schopf kukorékol. A többiek
nevetnek, az asztal mellé ülnek, kszt kszt
kiállanak, ingerelve vele Schopfnét.*)
Különben csak maradj itt a csapszék-
ben. De várj csak, ha haza jössz; majd
befütök neked. (*Dühösen el.*)

KRAUS :

Jerünk. Legfőbb ideje! (*El.*)

BRINKMANN :

A gondnok urnak szép üdvözlétet vi-
szek a Lukácstól. (*El.*)

SCHOPF : (*Köszönés nélkül el, Bausbarttal.*)

LUKÁCS :

Antal!

(*Lukács, Antal és Matz maradnak. Antal
lassan előre jön.*)

LUKÁCS : (*atyai hangon.*)

Gyere ide Antal, nem is láttalak még
Isten igazában. Ugyis szabad vagy. Hogy
telt az idő?

ANTAL :

Jól. (*Szünet.*) És neked a katonaságnál
hogyan ment? Mi? Szintén nem rosszul?

LUKÁCS :

Leveleket és híreket nem kaptam ha-
zulról, hát jól folyt a dolgom.

ANTAL :

Tudtam én, hogy nem irtak neked?

LUKÁCS :

És nem csodálkoztál azon, hogy nem
voltam itthon a temetésen?

ANTAL :

Nem! Haragba váltál el az atyádtól.
Sohase hallattál magadról. Ki tudja,
eljööttél-e volna, ha irtak is volna neked.

LUKÁCS :

Nem jöttem volna el, mikor az atyám
a hallottas ágyán fekszik?

ANTAL : (*vállat vonva.*)

No, ki tudja, milyen lett volna a vi-
szontlátás?

LUKÁCS :

Azt hiszed, atyám kikergetett volna?

ANTAL :

Hogy mit tett volna, azt nem tudom,
de hogy nem szívelt téged, azt tudom.
És ezt tiszteltem. Én is szerettem a ve-
reseket. És aztán, ki tudja, kaptál-e
volna szabadságot és lett-e volna pénz-
zed?

LUKÁCS :

Pénzem, az van. Nem mondhatok
most mindent el neked Antal, de egyről
biztosíthatlak: ha el is kellett mennem,
azért én és az atyám, szerettük egy-
mást. És ha atyámnak életfogytáig meg
volt a keresete és ha anyám most kap
valamit és te, Antal, megkeresed szépen
a pénzedet, úgy ezt csak nekem és az
atyádnak köszönheted.

ANTAL :

Ez új előttem. . . Ha nem érteném a
dolgomat, mit érnék veled?

LUKÁCS :

Hagyjuk ezt. De amit jóvá tehetünk,

azt jóvá kell tenni: Annát értem. Mi testvérei vagyunk; hozzá kell hát látnunk

ANTAL:

Mit lehet itt tenni?

LUKÁCS:

Valamit már is tettünk. Az anyám nem megy Bausbarthoz.

ANTAL:

Mondta neked?

LUKÁCS:

A Ferencz — (Ránéz)

ANTAL:

Mi van Ferenczcel?

LUKÁCS:

Annánál van.

ANTAL:

De —

LUKÁCS:

Ő nálunk van? Mindig egy biztató kezdet. Természetes, a halál se jár ki ingyen — minden tréfa kerül valamibe. Megmondtam Ferencznek, hogy megkapja a házat; Anna kedvéért oda adjuk a jussunkat.

ANTAL:

A te jussoddal, tégy amit akarsz; én, az enyémmel, azt teszek, amit én akarok

LUKÁCS: (feketel s hozzálép.)

Öcsém. Antal, segítsd az Annát a becsülethez. Mi férfiak vagyunk, fiatalok: mit neked az a pár forint.

ANTAL:

Mit törődöm azzal a dologgal. Elég bajom van magamnak. A te jussoddal tehetsz, amit akarsz.

LUKÁCS:

Nincs szived az Annához?

ANTAL:

Nincs semmim!

LUJZA: (A főbejáratnál, Lukácshoz sietve.)

Gyere haza Lukács; várnak rád. Az Anna, a Ferencz, meg az anyád.

LUKÁCS: (durezásan)

Nincs időm. Hagyj nekem békét. — Azt mondom nincs semmid.

LUJZA: (mindkettőjüket nézi; félve a jelenettől, sebesen távozik a korcsmából.)

LUKÁCS: (izgatottan)

Ezt nem értem. A ház nincs megterhelve és te lemondol jussodról, érted.

ANTAL:

De én nem akarok. Most adósságom van. Ha a biztositékról lemondok, végre még megrövidülök.

LUKÁCS: (tartózkodva.)

Igy áll tehát a dolog! Az én feladatom, Antal, hogy itt rendet csináljak. Ha senki előtt nincs respektusod, és azt hiszed, hogy szabad vagy, mint a madár s kire se kell adnod, egyre bizvást hallgathatsz, a bátyádra. Vedd úgy, mintha az atyád szólna hozzád, megboldogult atyád. Nem akarom szemedre hányni azt, hogy ilyen jövedelem mellett, mint első munkás, hogy jutottál adósságokhoz . . . Nem! Semmit! De goldolj a saját szégyenedre, ha nővéredet a faképnél hagyják.

ANTAL:

Az az ő szégyene, nem az enyém!

LUKÁCS:

Ha csak attól tartasz, hogy az emberek a gondnok urhoz szaladnak, mondhatom neked: levonásokról szó sincs. Akkor fizetsz, mikor akarsz. Én jót állok érted Antal.

ANTAL:

Olyan jótállóra, kinek magának sincs semmije, füttyülök.

LUKÁCS: (erősen.)

Meg van a becsületed.

ANTAL: (hidegen.)

A becsületed? Az öreg is mindig erről beszélt. El lehet azt adni?

LUKÁCS: (erősen.)

Te eladtad.

ANTAL:

Mit ér itt a beszéd. Én nem akarok.

LUKÁCS:

De kell!

ANTAL:

Ki kényszeríthet?

LUKÁCS:

Én!

ANTAL:

Ez uj volna.

LUKÁCS:

Szép szóval; értsd meg, én magamnak nem kívánok semmit. Oda adom a pénzemet, holott semmim sincs. Neked könnyebb, te keresel valamit. Kérlek,

ne hozd a sirban pihenő atyánkra a szégyent az Anna dolgával. De nehogy gondold, hogy nem tudlak kényszeríteni: igenis, tudlak kényszeríteni. Majd elárulom neked; aztán gondold meg, mi a helyesebb. Segíteni hugodnak, vagy elviselni azt, ami előtted áll. — Ha nem engedsz, az urasághoz utazom Bécsbe! És azt mondom: tekintetes uram, én vagyok ez és az. Jól ismer engem; gyakran álltam az atyánk mellett, mikor vele diskurált. Tekintetes uram, úgy áll a dolog: öcsém semmit se tesz a családjáért. Atyja által jutott ehhez a keresethez, ami most neki kijár. A fiatal embert elrontotta a pénz. Mióta az atyánk behunyta szemeit s levette róla a nevelést, melyre egy ilyen suhancnak szüksége van, iszákos és kártyás ember lett belőle, asszonyokkal cimborál; adósságai vannak.

ANTAL :

Csak tovább!

LUKÁCS :

Tekintetes uram, fogom mondani, tegye meg az atyánk kedvéért, segítsen minket abban, hogy azt az elromlott fiút újra a jó utra térítsük. Bocsássa el! A saját javára, az egészségéért, amelyet kicsapongásaiban aláás . . . bocsássa el, amíg megjavul.

ANTAL :

És én azt fogom mondani: Tekintetes uram, ne higgyen a bátyámnak, hanem kérdezősködjön a gondnok úrnál, nem teljesítettem-e a kötelességemét, amint kell; nem szállítok-e a jó anyagot; kimaradtam-e csak egy nap is. Tudja-e tekintetes uram, fogom mondani, mért utazik rám a bátyám? Azért, mert elszerettem a szeretőjét.

MATZ :

No Látod, most legalább tudod.

LUKÁCS : *(eleintén tanácstalan, majd öcsére tör.)*

Te! fiu . . . megállj csak! Majd megmutatom neked. *(Főlemeli, az asztal fölé szorítja, baljával szilárdan tartja kezeit, jobbát ütésre emeli. Antal kiabál.)*

LUJZA ÉS TERÉZ : *(elősietnek s szétválasztják őket. A következőt gyors lempóban.)*

TERÉZ :

Menjetek szét! Szét innen! Eredj innen Antal . . . Menj, ha mondom! Maradj nyugodtan és távozz!

LUKÁCS :

Igy. Ez volt az első gyakorlat. Így lesz majd ezután, amíg újra tisztességes ember lesz belőled. Most tudod legalább, ki a mestered.

LUJZA : *(sirva Lukácshoz.)*

Hagyd el, hagyd el! Haragszik

ANTAL :

Jó! De ha azt hiszed — *(szemtelenül Terézhez.)* Hagyj békét! — De ha azt hiszed, hogy ez csak annyiba marad, hogy én ezt el fogom felejteni — akkor csatlakozol! Ki hívott téged? Ki rendelt ide, hogy felizgass bennünket? Majd megtanulsz ösmerni. *(Ruháját igazítja s el)*

LUKÁCS :

Ilyen kölyök!

MATZ :

Mikor meghalt az atyja aznap lett ilyen.

LUKÁCS :

Nyers és alávaló. Majd elveszem a bátorságát.

MATZ :

Vigyázz magadra. Ilyen ember orvul szeret támadni.

LUKÁCS :

Csak próbálja meg. Ha nem jöttetek volna közénk — *(Terézre pillant.)* *(Szünet.)* Mit keresel itt?

TERÉZ :

Azt láthattad. Megakadályozni egy bolondságot

LUKÁCS : *(Matzhoz.)*

Mit szól hozzá? *(Terézhez.)* Én, ugy érzem magamat, Teréz, hogy szívesen bedugnám fejemet az erdő szegletébe, ha tudnék egyet; elbujnék egy egérlyukba — ugy. — De te — te ahhoz a fajta-hoz tartozol, akiknek nincs már szégyenük. Egyáltalán tudtok ti ilyes miről? Holmi szégyenről, lelkiismeretről? De, Schopf Teréz kisasszony, nehogy azt gondold, mintha ez a sok keserűség tőletek származott volna rám. Nem!

Hogy rólad beszélek : onnan van, mert hát épen itt vagy. És most az én drágalátos öcsém szemembe vágta, hogy ő ül melletted én helyettem. A söpredék, nem tudja felfogni, hogy az ember szivből is tud valamit cselekedni. Mindig az jár az eszökbe, mi hasznuk van belőle, mit hajt nekik ? Hogy az ember azért tesz valamit, tisztán azért, mert kötelesség, az nem fér e nyomorult fejébe. Nem is azért hajtottam az asztal fölé, mert veled él, hanem azért, hogy érezze, ki a mestere!

TERÉZ :

Még se csinálod mássá. Ő már ilyen.

LUKÁCS :

Őszintén szólva, én roppant örülnék, ha számitásod nem sikerülne. A te lelkiismeretedet ő terheli a te

TERÉZ :

Csak bátran !

LUKÁCS :

Te még rosszabb vagy nálánál. Menyire rossz lehetsz, hogy ilyen kölyökkel elkezdesz ! Csak azért, mert néhány forinttal több a havi keresete, mint másnak.

TERÉZ :

Eltaláltad.

LUKÁCS :

Igen ? — Jó lesz, ha elkotródol innen, utálok a levegőt, ahol te vagy.

TERÉZ :

Én ki hagytalak beszélni, Lukács. Én értelek, jobban, semmint gondolnád. De te nem értesz engem. A katonaságtól jössz, ahol minden zsinórmértékre megy és mindenkinek úgy kell tennie, amint a főlebbvalója akarja. Itt nincs katonaság. A városból jössz, ahol a piszok és rosszság a szép házak mögé búj és ahol minden tisztának, rendesnek látszik ; és hozzánk jössz, ahol mindenki olyannak mutatja magát, mint a milyen. Azért nem jobbak azok s nem rosszabbak mi, mivel nyíltak vagyunk.

LUKÁCS :

No igen — ott szégyellik magukat, és itt nem szégyellik magukat az emberek.

TERÉZ :

Jobban szeretnéd, ha esalfák volnának az emberek ? Azt akarod, hogy megcsaljanak ? Nem bírod el, ha valaki olyannak mutatkozik, mint a milyen és nem sáfárkodik. — Nem bírod el az igazságot ? — Én olyan vagyok, már amilyen vagyok ; de te szivesebben látnád, ha erényesnek mutatnám magamat. No lám — ezt meg én nem értem.

LUKÁCS :

Ha tiszta volna a szived, hozzám tartottál volna s nem csipted volna fel azt a fiút.

TERÉZ :

Most a tárgynál vagyunk.

LUKÁCS :

Mondd, hát teszi ezt egy tisztességes nő?

TERÉZ :

De hát, tisztességes vagyok én ? Tudom én, mi az ? Ki is mondta volna meg, hol tanultam volna meg a rendet ? — olyan lányokat látok csak, akik a napot lopják s mikor már tovább nem megy, ahhoz a férfihez mennek nőül, aki megelégszik a maradékkal . . . és aztán egyre dolgozik, nyuzza a tettet az utolsó napig. De ha már olyan vagyok, amilyen, őszinte is vagyok. Ép ezért, Lukács, hallgass rám : mi ketten nem vagyunk egymáshoz valók — érted ? Ennek soha se lett volna jó vége. Felemásak vagyunk — nem illünk egymáshoz

LUKÁCS :

Nekem is úgy tetszik.

TERÉZ :

Háromszor is rosszá tettelek volna, míg te engem egyszer jóvá. Micsoda élet lett volna az ! Hogy néztél volna ki, ha velünk kellett volna élned, a Schopffal ?

LUKÁCS :

Szóval, még megköszönjem neked ?

TERÉZ :

Megköszönni ! Azt megtarthatod — jó légy. *(Kezet nyújt neki.)* Na !

LUKÁCS *(elfogadja.)*

Ha a sziveden fekszik. —

TERÉZ :

Szóval, jó vagy ? *(Sóhaj.)* És az Antal, mondok valamit ; az Antalt rosszul ne-

vették. Igen! Igen! Nézd csak! — Atyád, úgy tartotta a felnőt fiut, ki pénzt hozott a családba, mint egy iskolás gyereket; nem volt szabad moccania. Most behozta.

LUKÁCS:

És most, ígérd meg Teréz, hogy elküldöd az Antalt. Aztán, ha magához tért s megjön az esze, légy vele, amit akarsz; te most add ki neki az utlevelet.

TERÉZ:

Meglesz. Éretted teszem. — De. . . miért?

LUKÁCS:

. . . Hogy kifizesse az adósságait és hogy — — —

TERÉZ:

. . . ?

LUKÁCS: *(szükségképen.)*

— hogy házi jussát átruházza hugára, Annára.

TERÉZ:

(megkapva, elfordul, hogy elrejtse könyveit.)

Te, jó vagy, Lukács! — Igen, igen! Itt a kezem rá! *(Kezét nyújtja s hangosan zokog.)* Ezt jól csináltad — ez jól esik . . . *(Szünet.)* Tiszteltetem az Annát . . . tiszteltetem ezer meg ezer-szer . . . Isten veled, Lukács . . . *(Az ajtóhoz megy)* Távozz innen . . . *(El szünet.)*

LUKÁCS: *(öklét homlokához szorítja s görcsösen zokog. Lujza feléje közeledik, átfogja a keblén s hátrahajtva fejét, sir)*

MATZ:

Igen — micsoda — aztán — mondom — az asszonyokat vigye — na! Már csak olyanok ők Nem hallgatsz fel, te kis boszorka! Felhallgass, mondom neked — Az ember ne ártsa magát másnak a dolgába, mert csak kellemetlensége van belőle. Hallgassatok! Ha a katonák manapság ilyenek, úgy kérdem, mi marad a vén asszonyokra?

LUJZA:

Lukács, gyere! Gyere!

MATZ:

Látod, te világromboló, te! A kiegyenesítésnél megöszültek különb legények, mint te és nem tudtak elérni semmit; de a világ két óra alatt úgy kiegyenesített már nem egyet, úgy, hogy örök időre megérezte. Te itt nem fogsz rendet csinálni. Az atyád, az meg rendbe szedte őket, de ő a bothoz szoktatta őket. Jaj annak, aki ütni akar, s akit a világ meg nem szokott. Az úgy jár, mint te.

LUKÁCS:

Kipusztuljunk-e hát a világból, öreg, vagy belefulladásunk ebbe a mocsárba?

MATZ:

Sem az egyiket, sem a másikat. Éljen mindenki úgy, mint akar, de azt, amit saját javadra megmenthetsz, azt meg kell mentened!

(Lujza Lukács elé áll s kérőleg rá tekint. Matz utolsó szavainál Lukács révedező pillantása Lujzára esik s ott megpihen.)

(A függöny lassan le.)